

Фазекош О. А.,
здобувач
Науково-дослідного інституту публічного права

СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВ І СВОБОД ОСІБ АДВОКАТАМИ В УКРАЇНІ

STANDARDS OF PROTECTION OF THE SYSTEM OF RIGHTS AND FREEDOM OF UNIVERSITIES BY LAWYERS IN UKRAINE

Досліджено стандарти забезпечення системи прав і свобод осіб адвокатами в Україні, що потребують законодавчого узгодження, оскільки для їх визначення необхідно звертатися до великої кількості законодавчих актів. Системи прав і свобод людини щодо захисту прав людини адвокатами – це інструментарій публічного адміністрування щодо надання консультацій (роз'яснень) з питань адміністративного права і процесу та під час надання безоплатної правової допомоги, щодо особливостей захисту прав, свобод та законних інтересів осіб в адміністративному процесі та в провадженнях про адміністративні правопорушення.

Ключові слова: адвокат, система прав і свобод осіб, адміністративна діяльність, правова допомога, права і свободи осіб, стандарти забезпечення.

В статье исследованы стандарты обеспечения адвокатами в Украине системы прав и свобод лиц, требующих законодательного согласования, поскольку для их определения необходимо обращаться к большому количеству законодательных актов. Системы прав и свобод человека по его защите прав адвокатами – это определенный инструментарий публичного администрирования предоставления консультаций (разъяснений) по вопросам административного права и процесса и при оказании юридической помощи, относительно особенностей защиты прав, свобод и законных интересов лиц в административном процессе и в процессах об административных правонарушениях.

Ключевые слова: адвокат, система прав и свобод человека, административная деятельность, правовая помощь, права и свободы, стандарты обеспечения.

The article examines the standards of ensuring the system of rights and freedoms of individuals by lawyers in Ukraine, which require legislative harmonization, since for their definition it is necessary to address a large number of legislative acts. The system of human rights and freedoms regarding the protection of human rights by lawyers is a certain tool of public administration regarding the provision of consultations (explanations) on administrative law and process and in the provision of free legal aid; the peculiarities of the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of persons in the administrative process and in proceedings on administrative violations.

Key words: lawyer, system of rights and freedoms of persons, administrative activity, legal aid, rights and freedoms of persons, standards of provision.

Вступ. Україна перебуває на шляху реформування всіх без винятку державних інституцій. У таких умовах основним є непорушення прав та свобод громадян. Особливу роль у таких перетвореннях відіграє інститут адвокатури України. Свого часу М. Грушевський зазначав, що мораль, як і право, не існує незмінно, а твориться й перетворюється невпинно, під впливом обставин життя політичного, соціального, насамперед економічного [1].

Ступінь розробленості проблеми. Питання забезпечення прав та свобод людини в діяльності органів публічної влади досліджували такі провідні вчені-теоретики, як: В. Авер'янов, О. Бандурка, Ю. Битяк, І. Бородін, М. Вертузаєв, В. Галунько, В. Гаращук, Є. Гіда, І. Голосніченко, С. Гончарук, В. Демченко, Є. Додін, А. Єлістратов, Р. Калюжний, А. Комзюк, С. Константінов, С. Ківалов, О. Кузьменко, В. Манохін, О. Негодченко, Н. Нижник, В. Олефір, І. Панкратов, В. Плішкін, Ю. Римаренко, В. Терещенко, В. Шамрай, В. Шкарупа й ін.

Метою статті є дослідження стандартів забезпечення системи захисту прав і свобод осіб адвокатами в Україні.

Виклад основного матеріалу. Право на правову допомогу відображає постійні правовідносини

суб'єктів права і характеризується своєю нормативністю. Це право людини і громадянина на звертання до адвоката, фахівця в галузі права, нотаріуса, прокурора, державного або муніципального органу, громадської організації за одержанням юридичної консультації, інших видів юридичної допомоги (зокрема, безоплатно) з метою володіння юридичними знаннями для захисту порушених прав, юридичного закріплення суб'єктивних прав і попередження їх можливого порушення в майбутньому [2]. Стандарт (від англ. standard – «зразок») – це «документ, що встановлює єдині норми та вимоги до документів». Стандарт – документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є необов'язковим [3]. Системність сприяє концептуальному цілісному уявленню про явище. Системою прийнято називати деяку кількість елементів, які взаємодіють між собою і зовні виступають як єдине ціле [4]. Сьогодні в Україні науковцями чітко не визначено системи надання юридичної допомоги, для цього необхідно звернутися до бага-

тьох законодавчих актів. На думку Д. Сірош, систему безоплатної правової допомоги пропонується розуміти як визначену законом і гарантовану державою сукупність взаємодіючих елементів та механізмів, спрямованих на забезпечення реалізації особою її прав, свобод і законних інтересів. Така система, на його думку, містить: 1) об'єкт (відносини з реалізацією права на безоплатну правову допомогу); 2) суб'єкти (надання й отримання безоплатної правової допомоги); 3) моделі безоплатної правової допомоги (форми, умови, обсяги і порядок надання); 4) принципи організації безоплатної правової допомоги; 5) механізми управління й адміністрування надання безоплатної правової допомоги. Лише за тісного взаємозв'язку цих елементів, їхньої структурної узгодженості і гармонійності можна говорити про якість і дієвість системи безоплатної правової допомоги [5]. Що стосується безоплатної вторинної правової допомоги, то це вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, яка включає такі види правових послуг: захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру. Відповідно до ст. 15, суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні є: 1) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; 2) адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Що стосується Центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги, то Міністерство юстиції України утворює регіональні (республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні, міські (Київський та Севастопольський) та місцеві (районні, міжрайонні, міські, міськрайонні, міжрайонні та районні в містах) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги є територіальними відділеннями Координаційного центру з надання правової допомоги й утворюються з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці для забезпечення доступу осіб до безоплатної вторинної правової допомоги. Вони фінансуються з державного бюджету України, інших незаборонених законодавством джерел. Під час виконання функцій із надання безоплатної вторинної правової допомоги зазначені центри з взаємодіють із судами, органами прокуратури й іншими правоохоронними органами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування. Діяльність Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці [6]. Конституція України серед інших важливих конституційних прав і свобод громадян виділяє такі, як право на свободу і особисту недоторканність (ст. 29), повагу до честі й гідності особи (ст. 8), закріплює право громадян на правову допомогу (ст. 9), презумпцію невинуватості (ст. 2). В Європейській кон-

венції про захист прав людини і основоположних свобод проголошується право обвинуваченого мати достатні можливості для підготовки свого захисту, який він може здійснювати особисто або через посередництво обраного ним самим захисника, або мати призначеної йому захисника безкоштовно. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права також проголошує принципи правового захисту людини, її прав і свобод [7]. Що стосується професійної діяльності адвокатів, то їхні професійні права закріплені як в національному законодавстві (Конституція України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», процесуальні кодекси), так і в міжнародних актах (Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, Основні положення Організації Об'єднаних Націй про роль адвоката, Рекомендація (2000) Комітету міністрів Ради Європи про свободу професійної діяльності адвокатів, акти Ради адвокатських і правових товариств Європи (CCBE) тощо). Механізм реалізації правових гарантій адвокатської діяльності включає органічно пов'язані між собою елементи: правову форму закріплення гарантій адвокатської діяльності, діяльність суб'єктів реалізації правових гарантій адвокатської діяльності, суб'єктів реалізації правових гарантій адвокатської діяльності [7]. Основний законодавчий акт, а саме ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», регулює адвокатську діяльність і визначає її завдання, як-от: надання правової інформації, консультацій і роз'яснень із правових питань; правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави; складання заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування в кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; надання правової допомоги свідку в кримінальному провадженні; представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача в кримінальному провадженні; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними й юридичними особами; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних

судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань [8]. Однак деякі вчені вважають, що інтереси юридичних осіб, органів державної влади чи місцевого самоврядування у взаємовідносинах з іншими особами завжди представляють конкретні фізичні особи, наділені відповідними повноваженнями. Тому органи державної влади, органи місцевого самоврядування, юридичні особи можуть реалізувати своє право на участь в адміністративному процесі для судового захисту прав, свобод та інтересів здебільшого через своїх представників – адвокатів [9]. Щодо цього М. Єфіменко зазначає, що характерними ознаками адвоката як суб'єкта добровільного представництва в адміністративному процесі є такі: він є реальним учасником процесуальних відносин щодо добровільного представництва (фізична особа, яка має адміністративну процесуальну діездатність); вступає в адміністративний процес на підставі договору з особою, права, свободи й інтереси у сфері публічно-правових відносин якої представляє або захищає; виступає в процесі від імені особи (фізичної або юридичної), права, свободи й інтереси у сфері публічно-правових відносин якої представляє або захищає; здійснює процесуальні права й обов'язки довірителя (особа, яку представляє або захищає) за наявності письмового документа (довіреності), в якому визначається обсяг таких повноважень [10].

2014 р. до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» внесено зміни, а саме ст. 6–1 «Система надання безоплатної правової допомоги». До зазначеної системи належать: Координаційний центр із надання правової допомоги; суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги; суб'єкти надання безоплатної вторинної правової

допомоги [6]. Коли йдеться про систему безоплатної правової допомоги в законодавчому розумінні, доведеться звертатися до великої законодавчої бази. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний: дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики; на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги; невідкладно повідомляти клієнта про появу конфлікту інтересів; підвищувати свій професійний рівень; виконувати рішення органів адвокатського самоврядування; виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги. Адвокату забороняється: використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта; без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб; займати в справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат упевнений у самообов'язку клієнта; відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом. Адвокат забезпечує захист персональних даних про фізичну особу, якими він володіє, відповідно до законодавства з питань захисту персональних даних [8].

Отже, стандарти забезпечення системи прав і свобод осіб адвокатами в Україні потребують законодавчого узгодження, оскільки для їх визначення необхідно звертатися до великої кількості законодавчих актів. Системи прав і свобод людини щодо захисту прав людини адвокатами – це інструментарій публічного адміністрування щодо надання консультацій (роз'яснень) із питань адміністративного права і процесу та під час надання безоплатної правової допомоги, стосовно особливостей захисту прав, свобод та законних інтересів осіб в адміністративному процесі та в провадженнях про адміністративні правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грушевський М. На порозі нової України. Статті й джерельні матеріали. Нью-Йорк; Львів; Київ; Торонто; Мюнхен, 1992. С. 82.
2. Бова Є. Організація безкоштовної правової допомоги в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. К.: Акад. адвокат. України, 2009. 20 с.
3. Сучасна правова енциклопедія / О. Зайчук, О. Крупчан, В. Ковалський та інш.; за заг. ред. О. Зайчука. НДІ приватного права і підприємництва НАПрНУкраїни, НДІ інтелектуальної власності НПРН України. К.: Юрінком-Інтер, 2015. 408 с.
4. Сорокин В. Избранные труды. СПб.: Изд. Р. Асланова «Юридический центр «Пресс», 2005. 1086 с.
5. Сирош Д. Правові основи фінансування безоплатної правової допомоги в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2015. 212 с.
6. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460–VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577.
7. Адвокатура України. URL: https://pidruchniki.com/2015082666422/pravo/advokatura_ukrayini.
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076–VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 27. Ст. 282.
9. Ждан М., Сичов Д., Попович Є. Адвокатура України: навч. посіб. Харків: Перлина, 2009. 124 с.
10. Єфіменко М. Правовий статус адвоката як учасника адміністративного процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. 208 с.